

Κυπαρίσσι

ΛΑΚΩΝΙΑΣ

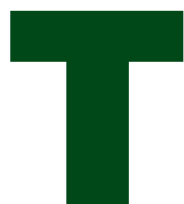
Τ Ο Π Ο Σ Μ Ο Ν Α Χ Ι Κ Ο Σ

Κ Α Ι Ω Ρ Α Ι Ο Σ

ΚΕΙΜΕΝΟ: ΘΕΟΦΙΛΟΣ Δ. ΜΠΑΣΓΙΟΥΡΑΚΗΣ
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ: ΑΝΝΑ Α. ΚΑΛΑΪΤΖΗ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ον Χειμώνα του 2000 βρεθήκαμε για πρώτη φορά στους Μολάους Λακωνίας προσκεκλημένοι του **Γιάννη Κοφινά**. Ο σπηλαιολόγος, ορειβάτης και φυσιολάτρης φίλος μας

εισχώρησε βαθιά στα έγκατα της Λακωνικής γης και φωτογράφησε για άλλη μια φορά το περίφημο σπήλαιο της "**Τρύπας του Βοριά**", που αποτέλεσε ένα από τα σημαντικά άρθρα του περιοδικού μας.

Μετά την κοπιώδη και πολύωρη παραμονή του στα σκοτάδια του σπηλαίου επέμενε να μας ξεναγήσει και στα επίγεια αξιοθέατα της ευρύτερης περιοχής. Όπως σουρούπωνε, το αυτοκίνητο εγκατέλειψε το αναπεπταμένο έδαφος ενός οροπεδίου, έφτασε σ' έναν

κόκκινες στις στέγες των σπιτιών. Και στο τέλος, πίσω από δυο λοφίσκους, άνοιξε η θέα προς το Μυρτώο πέλαγος. Εκεί, στην άκρη της ακτής, μια μικρή πολιτεία νοτιζόταν απ' τις υγρές πνοές του χειμωνιάτικου σορόκου. Τοίχοι λευκοί από τον ασβέστη, ανάμεσά τους μπλε πορτοπαράθυρα και πιο ψηλά, κόκκινα κεραμίδια στις σκεπές. Ήταν το **Κυπαρίσσι**, τόπος μοναχικός και ωραίος, που πότερο θύμιζε νησί παρά στεριά της Λακωνίας.

-Σ' αυτό τον τόπο ήθελα ναρθείτε, ακούστηκε μες απ' το βουητό του αγέρα και της θάλασσας να λέει ο Γιάννης.

Το φως χάθηκε γρήγορα πίσω απ' τα βουνά, έπεσε η νύχτα ψυχρή και ανταριασμένη, μας έδιωχνε. Πήραμε πάλι τις ανηφοριές και τους γκρεμούς. Το Κυπαρίσσι ωστόσο παρέμενε στη μνήμη χαραγμένο ανεξίτηλα, σαν τις παλιές χρονολογίες του 19ου αιώνα, που μένουν σκαλισμένες στις προσόψεις των σπιτιών του.

...πίσω από δύο λοφίσκους, άνοιξε η θέα προς το Μυρτώο πέλαγος. Εκεί, στην άκρη της ακτής, μια μικρή πολιτεία νοτιζόταν απ' τις υγρές πνοές του χειμωνιάτικου σορόκου. Τοίχοι λευκοί από τον ασβέστη, ανάμεσά τους μπλε πορτοπαράθυρα και πιο ψηλά, κόκκινα κεραμίδια στις σκεπές. Ήταν το Κυπαρίσσι, τόπος μοναχικός και ωραίος,...

αυχένα και, ξαφνικά, άρχισε να κατηφορίζει προς το ... χάος. Δεν ήταν πια δρόμος αυτός που ακολουθούσαμε. Ήταν περισσότερο μια απίστευτη εγκάρσια τομή, που είχε χαράξει η ακατανίκητη θέληση του ανθρώπου και είχε μ' αυτό τον τρόπο τιθασέψει τις ιλιγγιώδεις ορθοπλαγιές ενός τεράστιου ορεινού όγκου, που ορθωνόταν εκατοντάδες μέτρα πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας.

Το δέος για το γεωλογικό ξέσπασμα της φύσης και ο θαυμασμός για το τιτάνιο έργο των ανθρώπων συνεχίστηκε για αρκετά λεπτά.

Ήδη όμως είχε αρχίσει να ημερεύει το τοπίο. Πρώτα μίκρυναν οι όγκοι των γκρεμών, έχασαν την τραχιά και απειλητική θωριά τους.

Ύστερα η γη γαλήνεψε κι αυτή, καλύφθηκε από ελιές και χαρουπιές. Στην καταπράσινη κοιλάδα πρόβαλε ένας ωραίος οικισμός, μια ζωγραφιά με πινελιές λευκές στους τοίχους και

ΚΥΠΑΡΙΣΣΙ 2004, Η ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

Λίγα λεπτά πριν από τις 7 τα χρώματα στη Λ γραμμή του θαλάσσιου ορίζοντα κοκκινίζουν. Ο ήλιος γεννιέται από τα βάθη του Μυρτώου Πελάγους και χαϊδεύει με απαλές ρόδινες ακτίνες το Κυπαρίσσι. Λίγα χιλιόμετρα νοτιότερα από το σημείο της ανατολής αχνοφαίνεται ένα σκούρο περιγύγραμμα. Κάθε λεπτό που περνάει γίνεται ευκρινέστερο. Είναι η νήσος **Παραπόλα**, που λικνίζεται 23 μίλια ανατολικά των Κυπαρισσιώτικων ακτών, μοναχική και απόμακρη στ' ανοιχτά του Μυρτώου Πελάγους. Επανέρχονται με συγκίνηση οι αναμνήσεις, όταν ένα χρόνο πριν πατούσαμε για πρώτη φορά το έδαφος του ακατοίκητου νησιού, ανηφορίζαμε ως τον έρημο πια - εξαιτίας της τεχνολογίας - φάρο του και ανακαλύπταμε πάνω από τις τραχιές ανατολικές

Μόλις στις αρχές της δεκαετίας του '70 το Κυπαρίσσι απέκτησε οδική σύνδεση με την υπόλοιπη Λακωνία.

Κάθε πρωί απέναντι από το Κυπαρίσσι ο ήλιος μοιάζει να γεννιέται από τα βάθη του γραμμής του ορίζοντα το αγνό

ακτές το απόκρυφο εξωκλήσι των Αγίων Πάντων, που κάποτε τα καντηλάκια του άναβαν ευλαβικά οι φαροφύλακες.

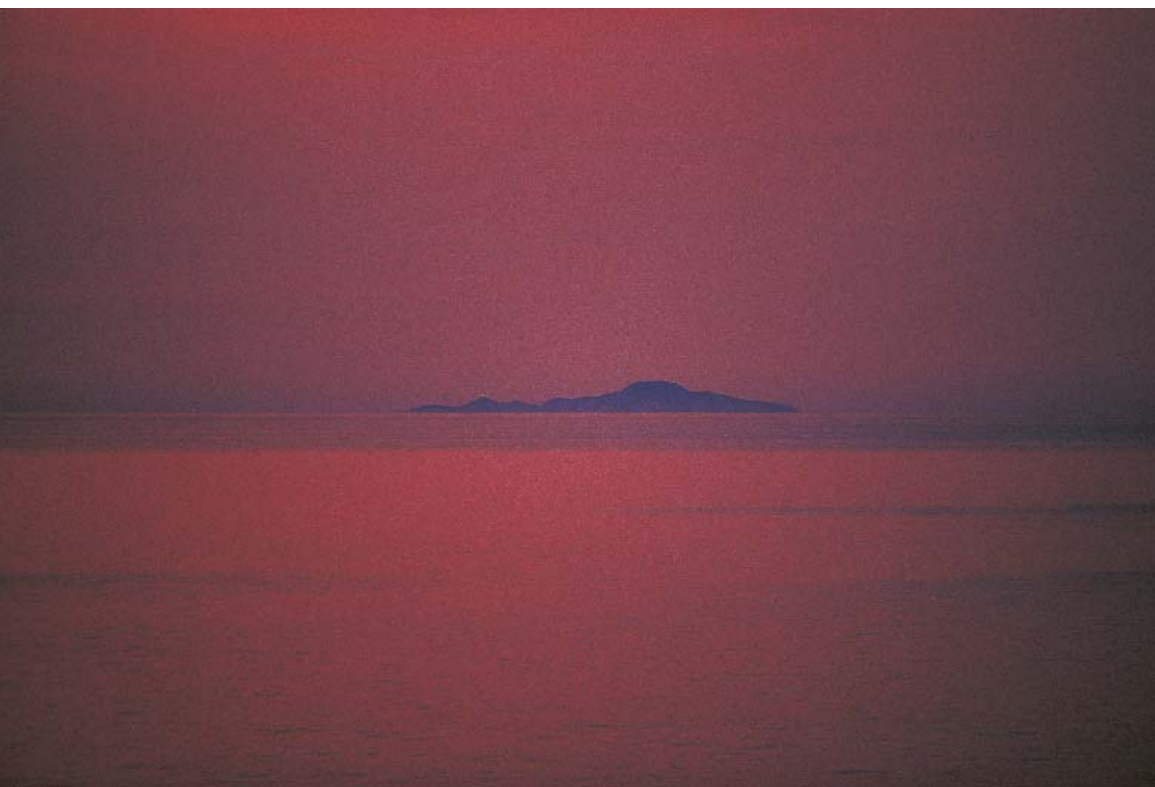
Αυτόν τον ερημίτη του Μυρτώου Πελάγους έχουμε κάθε πρωί την τύχη ν' αντικρύζουμε. Την προηγούμενη χρονιά στις Σπέτσες, όσο κι αν αγναντεύαμε τη θάλασσα, η Παραπόλα ήταν αθέατη, αρνιόταν να ξεπροβάλει μέσα απ' την αχλύ. Τώρα, μετά από κείνη την πρώτη γνωριμία, βρίσκεται συνεχώς απέναντί μας, σαν ένας φίλος που μας λέει καλημέρα. Ωστόσο ο ήλιος ψηλώνει στον ορίζοντα, το Κυπαρίσσι ξυπνάει, διώχνει τη νύστα του. Το ένα μετά το άλλο ανοίγουν τα καφενεία και οι ταβέρνες, τα πρώτα καφεδάκια αχνίζουν απέναντι απ' τη θάλασσα. Τη θάλασσα αυτή του Μυρτώου Πελάγους με τα βαθιά και διάφανα νερά, που, γαλήνια και αστραφερή κάτω απ' το φως του Απριλιάτικου ήλιου, αναδεικνύει όλες τις αποχρώσεις του τυρκουάζ και του γαλάζιου, τόσο διαφορετική απ' τη θολή και

ανταρριασμένη θάλασσα που είχαμε αντικρύσει τον περσινό χειμώνα.

Τα καφεδάκια τελειώνουν, με βήματα αργά ξεκινάμε μια ανέμελη περιπλάνηση σε γειτονιές και σε σοκάκια. Πρόσχαρα μας καλημερίζουν νοικοκυρές, που από πολύ νωρίς έχουν ξεκινήσει με φούρια τις δουλειές τους: ποτίζουν μικρούς περιποιημένους λαχανόκηπους με μαρουλάκια, σκορδάκια, κρεμμυδάκια και αγκινάρες, που με το μπόι και τον όγκο τους ξεχωρίζουν απ' όλα τα υπόλοιπα: ποτίζουν δέντρα και γλάστρες με λουλούδια, συμμαζεύουν και τινάζουν, ασπρίζουν ένα κομμάτι τοίχου που τους ξέφυγε. Όλα πρέπει να είναι καθαρά και ολόλευκα, να μοσχοβολούν ασβέστη για το Πάσχα.

Έτσι καθώς περιδιαβάνουμε στην μικρή παραθαλάσσια πολιτεία, η αρχική εντύπωση είναι, ότι βρισκόμαστε σε κάποιο Αιγαίοπελαγίτικο νησί.

“Συγκοινωνιακά αποκλεισμένο το Κυπαρίσσι

Μυρτώου πελάγους. Νοτιότερα από το σημείο της Ανατολής σχηματίζεται πάνω από τη περίγραμμα της νήσου "Παραπόλα".

για μεγάλο διάστημα από την υπόλοιπη ενδοχώρα, αναγκαστικά άνοιξε δρόμους με τα απέναντι νησιά Και, όπως ήταν επόμενο, δέχτηκε την αρχιτεκτονική και τη νοοτροπία των κατοίκων τους". (Γ. Δ. Κουτσογιαννόπουλος, Η Μονεμβασιά και η ενδοχώρα της). Πολλά είναι τα στοιχεία που δημιουργούν αυτή την αίσθηση: οι ολόασπροι τοίχοι με τα βαμμένα μπλε πορτοπαράθυρα, οι στενοί δρομίσκοι που δεν υπακούουν σε καμιά ρυμοτομία, το αεράκι, θαλασσινό ή στεριανό, που μοιάζει να είναι συνέχεια παρόν.

Ωστόσο, μια προσεκτικότερη ματιά, αποκαλύπτει χαρακτηριστικά που δίνουν στο Κυπαρίσσι μια ιδιαίτερη ταυτότητα. Τα σπίτια είναι κατά κανόνα μεγάλα και διώροφα και αντί για πλάκα έχουν σκεπές με κεραμίδι. Οι δρόμοι είναι στρωμένοι με τσιμέντο κι όχι με τις χαρακτηριστικές ασπρισμένες πλάκες των νησιών. Ακόμα και η βλάστηση διαφέρει. Φτωχή στους οικισμούς των Αιγαιοπελαγίτι-

κων νησιών, το νερό στο Αιγαίο δεν περισσεύει. Στο Κυπαρίσσι αντίθετα, - που δεν διαθέτει και τα νερά του Ιονίου- κάθε σπίτι έχει τη δική του αυλή, με πλούσιο λαχανόκηπο, πορτοκαλιές και λεμονιές, χωρίς να λείπουν οι κληματαριές και οι συκιές. Κυρίαρχες ανάμεσά τους είν' οι ελιές, δέντρα υπεραυνόβια, με ογκωδέστατους κορμούς. Τις συναντάμε, όχι μόνον περιφραγμένες στις αυλές μα ακόμα και στο πλάι στενών δρομίσκων, ανεξάρτητες κι ελεύθερες, προστατευμένες και σεβαστές απ' τους ανθρώπους.

Περνάμε μπροστά από ένα σπιτάκι γραφικό, με σκάλα εξωτερική και με αψίδες, που το θυμόμαστε καλά από την πρώτη μας επίσκεψη. Αμέσως μετά κατηφορίζει ένας δρομίσκος που καταλήγει με μια διακλάδωση στη θάλασσα, στο πιο "νησιώτικο σημείο" του οικισμού. Εδώ, κυριαρχεί μια τσιμεντένια προκυμαία, με άνετο χώρο για πλεύρισμα σκαφών και στάθμευση πολλών αυτοκινήτων.

Τμήμα της "Παραλίας" με τον μόλο της. Στο βάθος η "Μητρόπολη". Από το καλοκαίρι του 2002 το λιμάνι του Κυπαρισσιού έπαψε να χρησιμοποιείται από τα πλοία της γραμμής, στερώντας το Κυπαρίσσι από τις θαλάσσιες επικοινωνίες του.

Η πολύχρονη απομόνωση του Κυπαρισσιού από τη στεριά συντέλεσε στην επίδραση της Αιγαιοπελαγίτικης αρχιτεκτονικής, στα σπίτια του οικισμού.

Αυτό δεν είναι τυχαίο, αφού κάποτε το Κυπαρίσσι ήταν ένα από τα λιμάνια που έπιανε το πλοίο της γραμμής και αργότερα τα ιπτάμενα δελφίνια. Το φθινόπωρο του '96 σταμάτησαν τα Ferry Boats και το καλοκαίρι του 2002 τα δελφίνια. Έτσι το Κυπαρίσσι, ακολουθώντας κοινή μοίρα με τη ναυτική πολιτεία του Τρίκερι στο Πήλιο, αποκόπηκε από τη θάλασσα, που αποτελούσε παλιά τον μοναδικό τρόπο επικοινωνίας του με την υπόλοιπη Ελλάδα (παράλληλα βέβαια με τα μονοπάτια προς το εσωτερικό της Λακωνίας). Στα μέσα της δεκαετίας του '70, οι υπηρεσίες της MOMA έφεραν σε πέρας το μεγάλο και δυσκολότατο έργο, να συνδέσουν το Κυπαρίσσι δια ξηράς με το υπερκείμενο **Οροπέδιο του Χάρακα** και κατ' επέκτασιν με την υπόλοιπη Λακωνία και Ελλάδα. Είναι αυτή η τολμηρότατη χάραξη, που προκαλεί δέος ανάμεικτο με θαυμασμό, όσες φορές κι αν

επισκεφτεί κανείς το Κυπαρίσσι.

Ας επιστρέψουμε όμως στα παράλια. Πρέπει να ξεκαθαρίσουμε αρχικά, πως στην γενική ονομασία "**Κυπαρίσσι**" περιλαμβάνονται τρεις συνοικισμοί. Ο πρώτος είναι η "**Παραλία**", που είναι χτισμένη γύρω από το μόλο στο νότιο τμήμα του κόλπου. Ο δεύτερος είναι η "**Μητρόπολη**", που αποτελεί σχεδόν συνέχεια της "Παραλίας" προς τα βόρεια και είναι χτισμένη αμφιθεατρικά πάνω απ' τη θάλασσα. Ο τρίτος συνοικισμός είναι η "**Βρύση**", αθέατη από τη θάλασσα πίσω από τους κατάφυτους λόφους του "**Καστρακιού**" και της "**Καλόγριας**", μόλις μερικές εκατοντάδες μέτρα από την "Παραλία".

Μερικά από τα ωραιότερα σπίτια της "Παραλίας" είναι χτισμένα πλάι στη θάλασσα. Είναι αυτά, που περισσότερο από τ' άλλα οσμίζονται το ιώδιο και την αλμύρα του πελάγου και νοτίζονται από τις υγρές πνοές

Αρχικά των κτητόρων και χρονολογίες του 19ου αιώνα στις προσόψεις των σπιτιών, διασώζουν τις ρίζες του οικιστικού παρελθόντος στον οικισμό της "Παραλίας" στο Κυπαρίσσι.

Λευκό, μπλε και κόκκινο είναι τα χρώματα που συνυπάρχουν αρμονικά σε όλες σχεδόν τις κατοικίες στο Κυπαρίσσι.

του λεβάντε, του σορόκου και του γραίγου. Ανάμεσά τους, πρώτο στο κύμα, δεσπόζει ένα επιβλητικό διώροφο, με χαραγμένη ψηλά την χρονολογία 1874. Μπροστά του εκτείνεται ένας βοτσαλωτός κολπίσκος, με άνοιγμα όχι μεγαλύτερο από 80 μέτρα. Στο νοτιότερο σημείο του κολπίσκου, τελευταίο στη σειρά των υπόλοιπων σπιτιών, ξεχωρίζει ένα ογκώδες πετρόχτιστο οίκημα με αφίδες και άριστη τοιχοποιία, που, ασοβάντιστη όπως είναι, αναδεικνύεται ρεαλιστικά και με κάθε λεπτομέρεια.

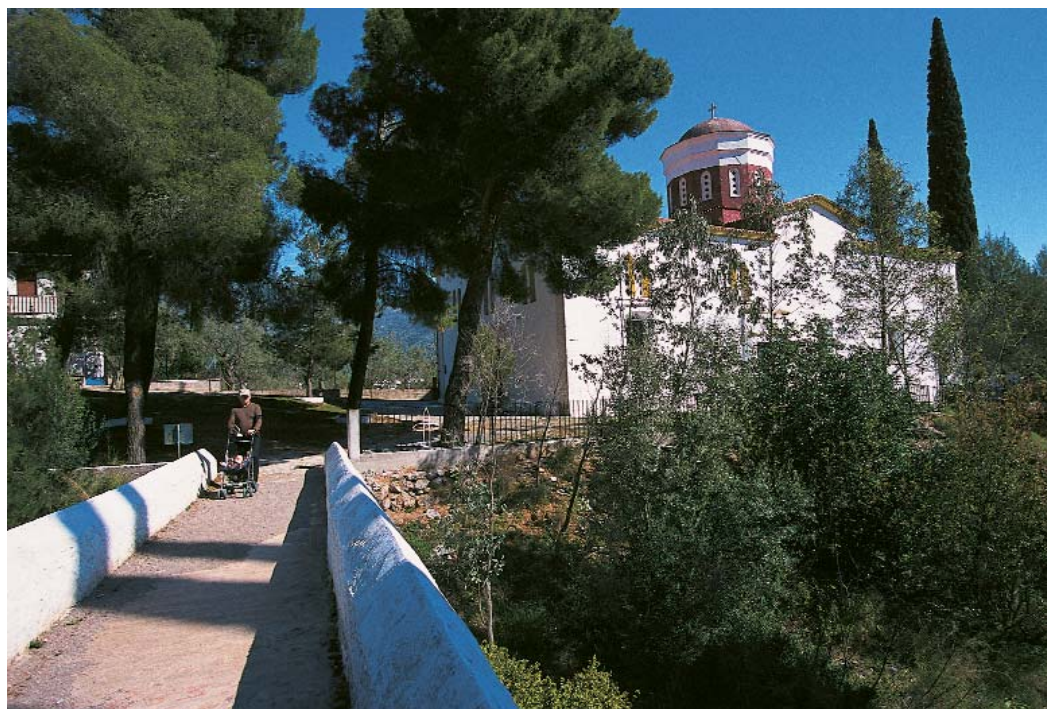
Στα υπέρθυρα και σε άλλα εμφανή σημεία στις προσόψεις των σπιτιών αποτυπώνεται το οικιστικό τους παρελθόν με χρονολογίες εγχάρακτες ή ανάγλυφες.

Ανηφορίζοντας τον κεντρικό δρόμο που διασχίζει με κατεύθυνση δυτική την "Παραλία" και οδηγεί στον άλλο οικισμό του Κυπαρισσιού, τη "Βρύση", περνάμε από τα μάτια μας πολλές τέτοιες παλιές χρονολογίες, όπως σ' ένα διώροφο του 1868 και λίγο πιο πάνω σ' ένα ανακαινισμένο του 1895. Ακόμη πιο πάνω συναντάμε ένα ωραίο διώροφο με ισχυρές σιδεροδεσιές στους τοίχους. Το μπαλκόνι του λείπει αλλά στα ογκώδη πέτρινα φουρούσια που κάποτε το συγκρατούσαν, διακρίνεται ανάγλυφη η χρονολογία, 1869.

Το σπίτι δείχνει να κατοικείται. Ακριβώς δίπλα του ορθώνεται ένα άλλο διώροφο με ωραίο λιθανάγλυφο και χρονολογία 1885.

Αμέσως μετά ο οικοδομικός ιστός χαλαρώνει, πάνω από τις στέγες των σπιτιών διαγράφονται στον ουρανό οι χαρακτηριστικές σπαθάτες σιλουέτες μερικών κυπαρισσιών. Έχουμε ήδη φτάσει στην πολύ μεγάλων διαστάσεων εκκλησία της **Αγίας Τριάδος**. Είναι τρίκλιτη βασιλική με τέμπλο μαρμαρίνο και τοίχους ασβεστοχρωσμένους, χωρίς τοιχογραφίες. Η εκκλησία είναι κατασκευασμένη με βαριά, πετρόχτιστη τοιχοποιία που δυστυχώς χάνει τις λεπτομέρειες της αρχιτεκτονικής της κάτω από το στρώμα του ασβέστη. Ο τρούλος της όμως είναι εντυπωσιακός. Δεσπόζει στο κεντρικό τμήμα της στέγης, ογκώδης και δωδεκάγωνος!

Χωρίς να το καταλάβουμε, έχουμε φτάσει σχεδόν στη "Βρύση". Έξω από τα πρώτα σπίτια του οικισμού μας υποδέχεται μια γιγάντια βελανιδιά και αμέσως μετά το θαυμάσιο Δημοτικό Σχολείο. Ένας ανηφορικός και - σε ορισμένα σημεία - πολύ στενός δρόμος ελίσσεται ανάμεσα από τα σπίτια του οικισμού, που εκτείνεται κατά μήκος αλλά και εκατέρωθεν του δρόμου σε μεγάλη έκταση. Η αρχιτεκτονική των σπιτιών είναι σχεδόν

Ο κοιμητηριακός ναός της Αγ. Τριάδος στην "Παραλία", με τον επιβλητικό δωδεκάγωνο τρούλο του.

όμοια με της "Παραλίας", δεν λείπουν όμως και κάποια εντυπωσιακά νεοκλασικά. Αυτό που απουσιάζει είναι οι - εμφανείς τουλάχιστον - χρονολογίες στις προσόψεις των σπιτιών. Τελικά ανακαλύπτουμε μια του 1925 και, σ' ένα χαμηλό σπιτάκι πλάι στο δρόμο, αθέατη σχεδόν κάτω από παχύ στρώμα ασβέστη, μια του 1883.

Η "Βρύση" είναι ένα γραφικότατο χωριό, που οι μεγάλες συγκεντρώσεις του πράσινου ανάμεσα στα σπίτια, του χαρίζουν μεγάλη έκταση και του προσδίδουν χαρακτήρα βουνίσσιου οικισμού. Περιβολάκια με άριστα καλλιεργημένα ζαρζαβατικά, αυλές με λουλούδια, αιωνόβια ελαιόδεντρα και χαρουπιές, νεραντζιές και μυρωδάτες λεμονιές, ωραία πλακόστρωτη πλατειούλα με χώρο στάθμευσης και μεγάλο τρίλοβο σφενδάμι. Τα περισσότερα σπίτια είναι παλιά και παραδοσιακά, κατανεμημένα σε όμορφες γειτονιές με πεντακάθαρους τοιμεντοστρωμένους δρόμους. Ένας τέτοιος δρόμος μας βγάζει προς τα ανατολικά στην κατεύθυνση του λόφου "Καστράκι" και χάνεται μέσα σε ελαιώνα με

υπεραιωνόβιες ελιές. Ανάμεσά τους ξεχωρίζουν με το βαθυπράσινο φύλλωμά τους τεράστιες χαρουπιές με κορμούς εντυπωσιακούς, ρυτιδωμένους και σκαμμένους απ' τα χρόνια. Και στη "Βρύση", όπως και στην "Παραλία", όλοι ασχολούνται με τις τελευταίες πινελιές τακτοποίησης και καθαριότητας πριν από το Πάσχα.

Είναι ένας τόπος ειρηνικός και πανέμορφος, που, μολονότι δεν βρέχεται από το γαλανό Μυρτώο, προσφέρει εντούτοις μεγάλη ευχαρίστηση σ' όποιον περιδιαβώνει στον οικισμό και στις εξοχές του.

Στο κέντρο της "Βρύσης" δεσπόζει η μεγαλόπρεπη εκκλησία της **Κοίμησης της Θεοτόκου**, που είναι ο ενοριακός ναός όλων των οικισμών του Κυπαρισσιού. Άξιο προσοχής είναι και ένα πολύ μικρότερο εκκλησάκι, πλάι στο δρόμο και εκατό περίπου μέτρα πάνω απ' το Σχολείο. Η σπάνια τριπλή του στέγη του προσδίδει έναν τόνο χαριτωμένο και ανάλαφρο. Το εκκλησάκι είναι τρισυπόστατο και αφιερωμένο στους **Αγίους Ονούφριο και Τρύφωνα** και στον **Ευαγγελισμό της Θεοτόκου**.

Το Δημοτικό Σχολείο στη Βρύση είναι ένα πανέμορφο κτίριο, που διατηρείται σε άριστη κατάσταση.

Όμορφο παραδοσιακό σπίτι στη Βρύση με εξωτερική σκάλα και φουρνάκι, ενώ στη στέγη δεσπόζει η καμινάδα του τζακιού.

Ένα από τα λίγα νεοκλασικά σπίτια στον οικισμό της Βρύσης.

Μεταφέροντας με κουρασμένα βήματα μερικά χορταράκια από το περιβόλι.

ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ ΣΤΑ ΔΥΤΙΚΑ ΚΑΙ ΣΤΑ ΝΟΤΙΑ. ΕΙΚΟΝΕΣ ΑΠΡΟΣΜΕΝΗΣ ΟΜΟΡΦΙΑΣ

Το Κυπαρίσι αποτελεί μια γεωλογική εύνοια της φύσης. Από τα τραχύτατα κορφοβούνια που το περιβάλλουν με τους άγριους βραχογρεμούς και τις χαράδρες, ξεκινάει με έντονες κλίσεις μια απέραντη καταπράσινη επιφάνεια, μια συμπαγής και παρθένα βλάστηση, που καταλήγει ομαλά στη γλυκύτατη αγκαλιά του κόλπου του. Εκεί, οι ποικίλες αποχρώσεις του πράσινου από τα δέντρα και τους θάμνους, παραδίδουν τη χρωματική σκυτάλη στους διάφανους τόνους του μπλε και του γαλάζιου των ακτών του Μυρτώου πελάγους.

Αν θέλαμε να ονοματοθετήσουμε την πελώρια κορυφογραμμή που καταλαμβάνει όλο το τόξο από τα νότια, δυτικά και βόρεια, θα συναντούσαμε κατά σειρά την "**Μπαμπάλα**"

με το ελατόδασος στην κορυφή της, το "**Μεγάλο Ζάστανο**" και την χαρακτηριστική δίλοβη και βραχώδη κορυφή της "**Παληόχωρας**". Σ' όλη αυτή την οροσειρά, που φράσσει καταλυτικά τον νότιο και δυτικό ορίζοντα, παρεμβάλλονται αλληπάλληλα "**ζάστανα**", μικρά δηλαδή πατάρια ανάμεσα σε κάθετους βράχους, με μία - πολύ δύσκολη συνήθως - πρόσβαση το καθένα. Μετά την Παληόχωρα αναπτύσσεται η "**Ράχη του Μάρκου**". Κάτω από την ελατοσκεπή αυτή κορυφή περνάει το μονοπάτι που συνέδεε παλιά το Κυπαρίσι με τον ορεινό οικισμό της **Κρεμαστής**. Εκεί κοντά, σαν άσπρο σημαδάκι, ξεχωρίζει το εξωκλήσι της **Αγίας Βαρβάρας**. Βορειότερα ακολουθούν διάφορες κορυφές με τα τοπωνύμια: "Στις **Σαλιώνες**", ο "**Μεγάλος Βράχος**", το "**Σορμπέτι**", η "**Κιάφα στο Λούτσι**", το "**Ψηλό Πυργάκι**", η "**Λιθαρόστρουγκα**", η "**Ράχη στα Λόγανα**" και η τοποθεσία

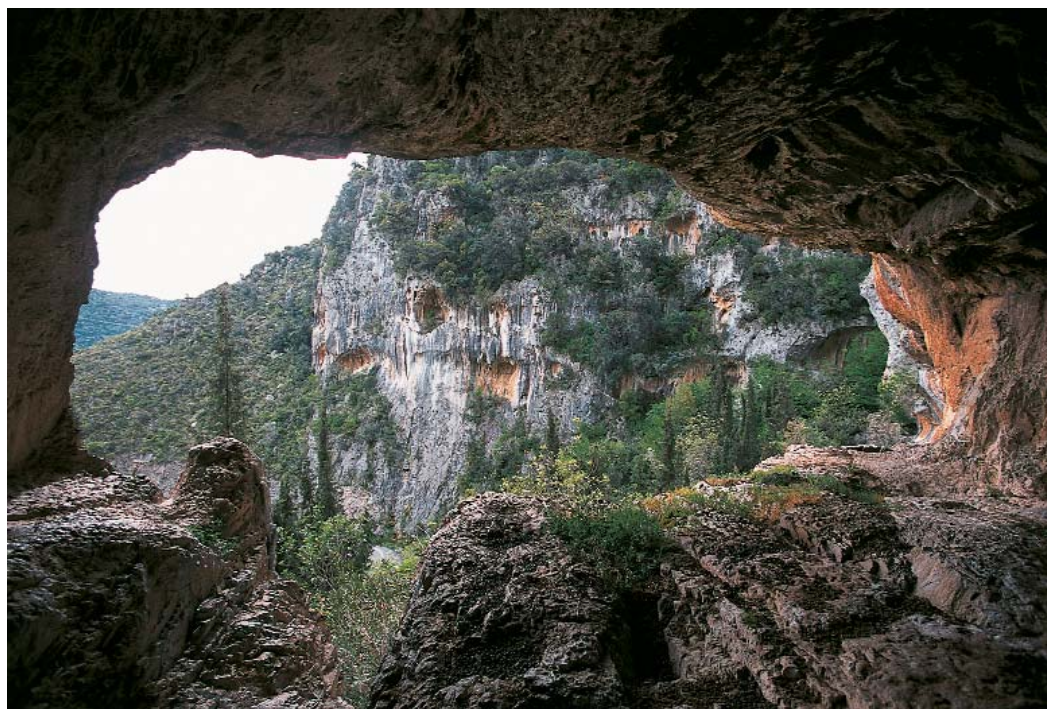

Η πανέμορφη τρισυπόστατη εκκλησιούλα στη Βρύση με την τριπλή κεραμοσκεπή, αφιερωμένη στους Αγίους Ονούφριο, Τρύφωνα και Ευαγγελισμό της Θεοτόκου.

Σε αντίθεση με τους οικισμούς της “Παραλίας” και της “Μητρόπολης” που βρέχονται από το Μυρτώο, ο οικισμός της “Βρύσης” περιβάλλεται από ορεινούς όγκους και πυκνή βλάστηση.

ΦΩΤ. Γ. ΠΟΥΛΑΚΗΣ

Μία από τις πολλές κοιλάτες στο μεγαλόπρεπο βραχώδες συγκρότημα με το ιερό του Ασκληπιού, πάνω από τον οικισμό της Βρύσης.

"Ελίτσα", πάνω από το φανάρι του κάβου "Ασπροχώρτι". Είναι μια εκπληκτική ορεινή περιοχή, με μεγάλο ορειβατικό ενδιαφέρον που αποτελεί στην ουσία τις ΝΑ απολήξεις της μεγάλης οροσειράς του Πάρωνα. Ελπίζουμε, πως θα μπορέσουμε να πραγματοποιήσουμε στο μέλλον τη διάσχιση αυτής της περιοχής και να την περιγράψουμε σ' ένα ιδιαίτερο άρθρο.

Αρχίζοντας την περιήγησή μας σταματάμε το αυτοκίνητο σε απόσταση 1,3 χλμ. ΝΔ της "Βρύσης", στη στροφή του δρόμου με τον παλιό, νερόμυλο. Το τοπίο είναι εντυπωσιακό και χαρακτηρίζεται από κοκκινωπούς κατακόρφους βράχους με πολλά λαξευμένα κολώματα ανάμεσά τους.

Είναι το λεγόμενο "Ιερό του Ασκληπιού", που μνημονεύει στις περιηγήσεις του ο Πausανίας, όταν, βαδίζοντας από την παράλια πόλη του "Ζάρακα" (σημερινός "Γέρακας") προς την ενδοχώρα, συνάντησε τα ερείπια της αρχαίας πόλης "Κύφαντα" και ανάμεσά τους το ιερό σπήλαιο του Ασκληπιού με το μαρμάρινο άγαλμά του, κοντά σε πηγή με κρύο νερό, που

έρρεε από το βράχο: "Κυφάντων καλουμένων ερείπια έστιν, εν δε αυτοίς σπήλαιον ιερόν Ασκληπιού, λίθου δε το άγαλμα".

Ο Πτολεμαίος διακρίνει σαφώς την μεσογειακή πόλη Κύφαντα που αναφέρει ο Πausανίας από το ομώνυμο λιμάνι ("Κύφαντα λιμνή") στον κόλπο του σημερινού Κυπαρισσιού. Διάσπαρτα ερείπια σε λόφους και οχυρές θέσεις της περιοχής (ακρόπολη, βυζαντινό κάστρο, μεσαιωνικό ερειπωμένο χωριό στη σημερινή "Παλιοχώρα"), αποδεικνύουν την κατοίκηση της ευρύτερης κοιλάδας και σε μεταγενέστερους χρόνους.

Κατά την αρχαιολόγο **Μ. Γιαννιού - Παπαφράγκου**, "οι οχυρώσεις των δυο πόλεων - Κυφάντων και Ζάρακα - δε γνωρίζουμε σε ποια εποχή κατασκευάστηκαν, δηλώνουν όμως οπωσδήποτε λήψη μέτρων προστασίας από το μέρος της θάλασσας. Αν η κατασκευή τους αναχθεί στα χρόνια της σαρτιατικής κυριαρχίας στην περιοχή, θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως εφαρμογή μέρους ενός σχεδίου αμυντικής στρατηγικής της Σπάρτης, τότε που οι Αθηναίοι (στα χρόνια του Πελοποννησιακού

πολέμου) κακοποίησαν τα ανατολικά λακωνικά παράλια".

Ως προς την επικοινωνία των Κυφάντων με τα νησιά του Αιγαίου, αποδεικνύεται από μια και μόνη επιγραφή που βρέθηκε στην Καρθαία της Κέας και η οποία μας πληροφορεί, ότι κατά τον 4ο π.Χ. αιώνα τα Κύφαντα διατηρούν σχέσεις με το νησί της Κέας.

Για το σπήλαιο του Ασκληπιού, η αείμνηστη σπηλαιολόγος Άννα Πετροχειλού που επισκέφθηκε την περιοχή, μας παραδίδει μια αναλυτική περιγραφή του σπηλαιώδους συγκροτήματος, στην οποία αναφέρεται η λαξευτή δεξαμενή μέσα στην οποία διοχετεύονται τα νερά που προέρχονται από σχισμές βράχων και από μικρούς σταλακτίτες ελάχιστης απόδοσης. Αναφέρονται επίσης λαξευμένα μικρά κοιλώματα συνδεδεμένα μεταξύ τους με λαξευτά στενά αυλάκια που καταλήγουν σε τεχνητή χτιστή δεξαμενή που περισυνέλλεγε το νερό. Επομένως, κατά την Άννα Πετροχειλού, από την όλη εμφάνιση του σπηλαιίου μπορεί να βγει το συμπέρασμα, ότι χρησιμοποιείτο στους παλιούς καιρούς ως

θεραπευτήριο και ως τόπος λατρείας. Αυτό συνάγεται και από τα λαξεύματα πάνω στον τοίχο, όπου τοποθετούσαν τα αναθήματα όσοι προσέρχονταν για λούσιμο ή και θεραπεία δεδομένου, ότι στο συλλεγόμενο από τη σταγονορροή νερό του σπηλαιίου απέδιδαν ιαματικές ιδιότητες.

Με συνοδοιπόρο και ξεναγό τον καλό μας φίλο, σπηλαιολόγο και ορειβάτη **Γιάννη Κοφινά**, συνεχίζουμε το μονοπάτι κάτω από τους κοίλους βράχους του σπηλαιίου του Ασκληπιού προς το εσωτερικό της χαράδρας. Αρχικά είναι σκαλισμένο στο βράχο και αμέσως μετά συνεχίζει με πολλές δεκάδες σκαλοπάτια και φτάνει στο εξωκκλήσι της "**Κοίμησης της Θεοτόκου**", που μοιάζει να αιωρείται στην άκρη του γκρεμού.

Εδώ υπάρχει βρουσούλα με λιγοστό νερό. Το εκκλησάκι είναι μικροσκοπικό και από το παραθυράκι του αγναντεύουμε τον οικισμό της Βρύσης και το πέλαγος.

Συνεχίζουμε ν' ανηφορίζουμε τα σκαλοπάτια με ζέστη και άφθονο ιδρώτα. Σε μερικά λεπτά φτάνουμε στο δεύτερο εξωκκλήσι, χτισμένο

Το γραφικό εξωκκλήσι της "Παναγίας της Τριχερούσας", φωλιασμένο σε μεγαλειώδες βράχινο συγκρότημα πάνω από τη "Βρύση".

ΦΩΤ. Γ. ΠΟΥΛΑΚΗΣ

Ο Γιάννης Κοφινάς κατηφορίζοντας το βραχώδες αλλά ανθοστόλιστο μονοπάτι, από το σπήλαιο της "Μπάμπουλας" προς τη "Βρύση".

κάτω από την προστατευτική σκεπή ενός τεράστιου βράχου. Το εκκλησάκι είναι αφιερωμένο στην **"Παναγία την Τριχερούσα"** και από το βραχώδες πλάτωμα που επεκτείνεται ως την άκρη του γκρεμού, η θέα είναι μαγευτική.

Επιστρέφουμε στο πρώτο εκκλησάκι και, λίγα μέτρα πιο πάνω, εντοπίζουμε ένα ανεπαίσθητο μονοπάτι, που ξεφεύγει λοξά προς τα ΝΔ και καταλήγει στο βάθος της ρεματιάς. Η βλάστηση γύρω μας οργιάζει με σφενδάμια, πουρνάρια, μεγάλες αριές, δάφνες, μυρτιές, εκπληκτικά ζωηρόχρωμα κυκλάμινα και πολλά άλλα αγριολούλουδα και θάμνους. Γρήγορα η πορεία εξελίσσεται σε μια κακοτράχαλη και απότομη διάσχιση της κοίτης του ρέματος, που την εποχή αυτή δεν έχει ούτε σταγόνα. Το φαινόμενο βέβαια αυτό οφείλεται (Μ. Γιαννιού-Παπαφράγκου) *"στην μεγάλη υδροπερατότητα που χαρακτηρίζει τις*

ασβεστολιθικές οροσειρές, η οποία αναστέλλει την συνεχή αλλά και την περιοδική ακόμα απορροή στην κοίτη των ρεμάτων. Έτσι αυτή η απορροή καθίσταται περιστασιακή, παρατηρείται μόνον μετά από έντονη βροχοπτώση και διαρκεί μικρό χρονικό διάστημα. Τα νερά μέσα από υπόγειες πηγές κατά μήκος των ανατολικών ακτών βρίσκουν διέξοδο στο Μυρτώο και η περιοχή εμφανίζεται επιφανειακά τελείως άνυδρη. Έτσι το πόσιμο νερό των οικισμών της περιοχής συλλέγεται σε δεξαμενές - στέρνες κατά τη διάρκεια των βροχοπτώσεων."

Το Κυπαρίσισι όμως, έστω και λιγυστό, διαθέτει πηγαίο νερό και μάλιστα πολύ καλής ποιότητας, όπως είχαμε την ευκαιρία να διαπιστώσουμε. Αυτή την πηγή πάμε με το Γιάννη να εντοπίσουμε. Μας οδηγεί αναγκαστικά εκεί ο χοντρός σιδερένιος σωλήνας, που αποτελεί και σημαντικό σημείο στήριξης στην δύσκολη ανάβαση. Κάποια στιγμή, μετά από πολύ ιδρώτα, φτάνουμε μπροστά στο τιμμεντένιο φρεάτιο σε υψόμετρο 250 μέτρων. Ανοίγουμε το σιδερένιο καπάκι και οι κόποι μας ανταμείβονται με το εκπληκτικό και δροσερότατο βουνίσιο νερό που τρέχει με ορμή από τον σωλήνα.

-Προτείνω μικρό διάλειμμα για λίγη χαλάρωση, λέει ο Γιάννης και η πρότασή του γίνεται αμέσως αποδεκτή.

Μερικές δεκάδες μέτρα πάνω απ' το φρεάτιο μας υποδέχεται ένας εκπληκτικός φυσικός εξώστης, που στη βάση του αποτελείται από συμπαγές στρώμα επίπεδων πλακών, ενώ από πάνω του ένα βραχώδες υπόστεγο εξασφαλίζει ευεργετική σκιά τόσο απαραίτητη αυτή τη μεσημεριανή ώρα. Γύρω μας το φυσικό περιβάλλον είναι εντυπωσιακό, με τους κατακόρυφους κοκκινωπούς βράχους, που φράσσουν τελείως τον ορίζοντα.

Στα βόρεια, στο ίδιο σχεδόν ύψος μ' εμάς, ξεπροβάλλει το - αθέατο μέχρι τώρα - εξωκλήσι του **Προφήτη Ηλία** και πίσω στο βάθος οι Σπέτσες και οι στεριές της Αργολίδας. Παρατείνουμε για αρκετά λεπτά το διάλειμμά μας απολαμβάνοντας το δροσερό αεράκι, τη θέα, τον ήχο του νερού στους σωλήνες και τα κελαηδήματα των αηδονιών από το βάθος της χαράδρας. Ύστερα ανηφορίζουμε ελαφρά το ευδιάκριτο μονοπάτι, που σ' ένα τρίλεπτο μας οδηγεί στο ξωκλήσι του Προφήτηλίου. Βοι-

σκεται σ' ένα λουλουδιασμένο πλάτωμα σε υψόμετρο 300 μέτρων με κορυφαία θέα σε κάθε σημείο του ορίζοντα. Είναι δίχωρο, χτισμένο περίπου σε σχήμα κεφαλαίου "T". Η κεραμοσκεπή του είναι τετράρριχτη, ενώ το εσωτερικό της είναι θολωτό, με βαριά λίθινη κατασκευή. Μόνον στο ιερό και σ' ένα σημείο των τοίχων διακρίνονται κάποια ίχνη από τοιχογραφίες, αφού τα πάντα είναι καλυμμένα από αβέστη.

Μερικές δεκάδες μέτρα προς τα βόρεια διατηρούνται σε μικρό ύψος υπολείμματα από παλιές ξερολιθιές. Με μονοπάτι μισοχαμένο ανάμεσα σε ρείκια, κουμαριές και ευωδιαστό θυμάρι ανηφορίζουμε για λίγο προς τα ΒΔ και σ' ένα πεντάλεπτο περίπου φτάνουμε σ' ένα μικρό τσιμεντένιο υπόστεγο, που εξέχει πάνω από τους θάμνους. Η θέα από το υψόμετρο των 340 μέτρων είναι μοναδική και αγκαλιάζει ταυτόχρονα και τους τρεις οικισμούς του Κυπαρισσιού μαζί με τον θαλάσσιο ορίζοντα.

-Νομίζω, πως αυτή είναι η ωραιότερη θέα από όσες είχαμε ως τώρα, λέω με ενθουσιασμό στο Γιάννη.

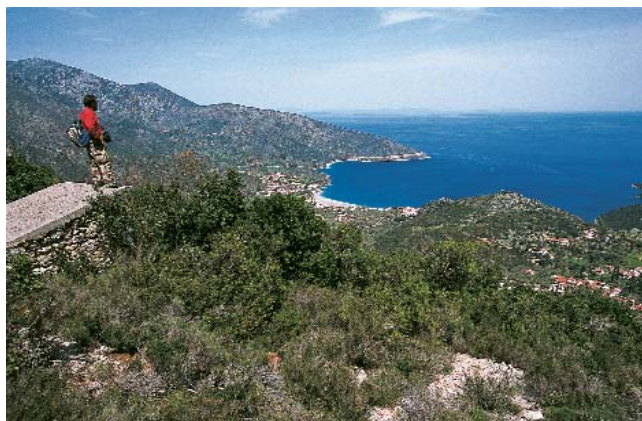
-Έχεις ιδέα για ποιο λόγο είναι χτισμένο το τσιμεντένιο υπόστεγο σ' αυτό το τόσο απόμακρο και ωραίο φυσικό περιβάλλον; με ρωτάει ο φίλος μου.

Κουνάω το κεφάλι μου αρνητικά.

-Για να προστατέψει την είσοδο του "Σπηλαίου Μπάμπολα". Ακριβώς κάτω από τα πόδια σου βρίσκεται η τρύπα που οδηγεί στο βάθος του σπηλαίου.

Ας μεταφερθούμε για λίγο νοερά στα έγκατα της ορεινής χώρας του Κυπαρισσιού, με ξεναγούς μας τις θαυμάσιες φωτογραφίες του Γιάννη Κοφινά και μερικά αποσπάσματα από το αυθεντικό κείμενο της Άννας Πετροχειλίου, γραμμένο το 1960.

"Το σπήλαιον ενρίζεται ΒΔ του χωριού Βρύση της Κοινότητας Κυπαρισσιού, επαρχίας Επιδαύρου Λιμηράς, επί της ανατολικής πλευράς του όρους "Μπάμπολα", εις ύψος 350 περίπου μέτρων και ακριβώς εις την τοποθεσίαν "Πανώβρυση". Η Κοινότης Κυπαρισσιού εξήτησε δι' εγγράφου της παρά της Ελληνικής Σπηλαιολογικής Εταιρείας διάθεσιν ειδικού σπηλαιολόγου. Η Ε.Σ.Ε ανέθεσεν την σχετικήν εντολήν εις την γράφουσαν. Η εξερέυνσις πραγματοποιήθη την 21ην Μαΐου

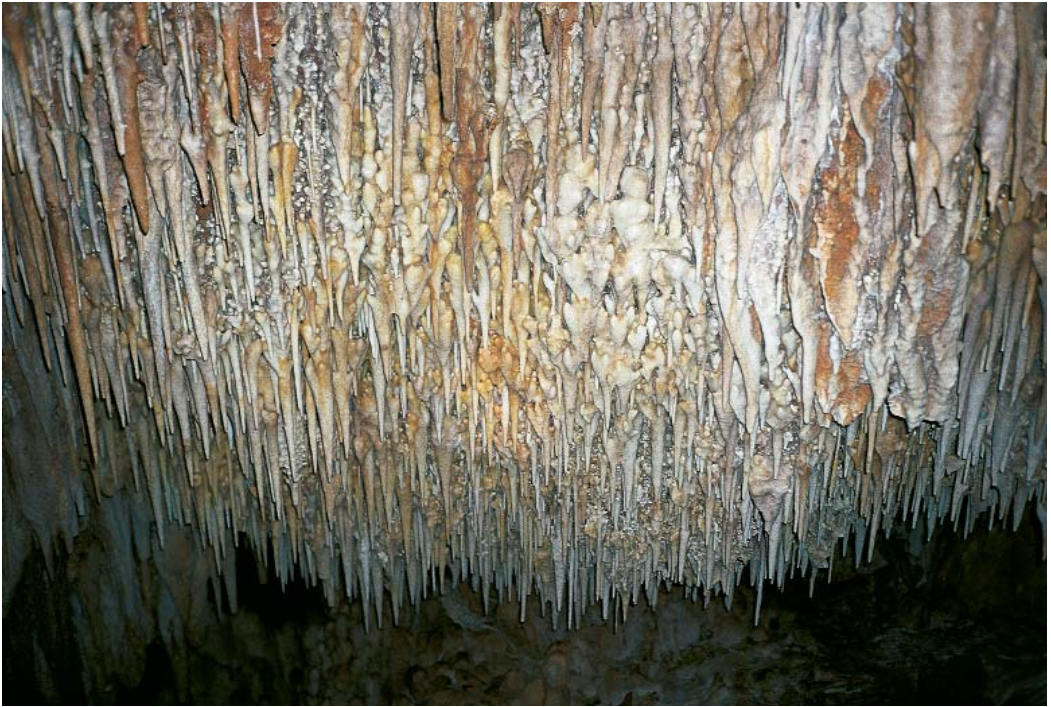
Το μεταβυζαντινό εξωκκλήσι του Προφητηλίου αγναντεύει το Μυρτώ Πέλαγος και τους οικισμούς του Κυπαρισσιού.

Το τσιμεντένιο σκέπαστρο που προφυλάσσει την είσοδο του Σπηλαίου της Μπάμπολας. Κάτω χαμηλά το εκπληκτικό πανόραμα του κόλπου και όλων των οικισμών που αποτελούν το Κυπαρίσι.

1960, τη βοήθεια του Σπ. Βασιλείου, ευγενώς προσφερθέντος και τη πολυτίμη συνδρομή κατοίκων της περιοχής.

Η προσπέλασις του σπηλαίου γίνεται δια του χωριού Βρύση δι' ανηφορικής ατραπού και πορείας ημισείας ώρας επί ανωμάλου εδάφους, βραχώδους υψής. Η ατραπός καταλήγει εις την είσοδον του σπηλαίου. Ολόκληρος η περί το σπήλαιον περιοχή είναι βραχώδης αλλά με πλουσίαν δασικήν βλάστησιν, κυρίως εκ ξυλοκερατάς.

Από ένα σημείο της οροφής του σπηλαίου αποκαλύπτεται μια πραγματική βροχή από σταλακτίτες σε εξαιρετικά πυκνή διάταξη. ΦΩΤ. Γ. ΚΟΦΙΝΑΣ

Ο σπηλαιολόγος Απόστολος Τσεκλένης ανάμεσα στους ογκώδεις σταλακτίτες και σταλαγμίτες του σπηλαίου της "Μπάμπολας". (Αριστερά) ΦΩΤ. Γ. ΚΟΦΙΝΑΣ

Το σπήλαιον Μπάμπολα αποτελείται από δύο ορόφους εκ τεσσάρων θαλάμων έκαστος. Η είσοδος τους είναι στόμιον διαστάσεων 1 X 0,80 μ., με κατακόρυφον βάθος 3,5 μ. Ακολουθεί πλουσίως διακοσμημένος διάδρομος με ωραιοτάτους σταλακτίτας διά των οποίων έχουσι εισχωρήσει αι ρίζαι των άνωθεν αυτού φρυμένων θάμνων, προσδίδουσαι πρωτότυπον διάκοσμον. Το δάπεδο του διαδρόμου εκ φυτοχόματος είναι αρκετά κατωφερικόν, το μήκος τους είναι 12,5 μ. το πλάτος 2,4 και το ύψος της οροφής 7 μέτρα. Εις μίαν εσοχήν του διαδρόμου υπάρχει οσούν βοός συγκεκολλημένον με σταλακτιτικήν ύλην.

Εις το τέλος και αριστερά του διαδρόμου, δι' αποτόμου καταβάσεως ενός μέτρου εισερχόμεθα εις θάλαμον, κομψότατα διακοσμημένον με σταλακτίτας και σταλαγμίτας.

Εις το τέλος του θαλάμου ανερχόμεθα επί σταλαγμιτών και φθάνομεν εις έτερον θάλαμον του οποίου οι τοίχοι και η οροφή είναι αρκετά

διακοσμημένοι. Τέλος, δια χαμηλής ανηφορικής εισόδου ύψους 1,20 μ. φθάνομεν εις τον τέταρτο και τελευταίον θάλαμον του άνω ορόφου του σπηλαίου. Εδώ υπάρχουν ωραία διακοσμημένοι τοίχοι και τρία στόμια προς τον κάτω ορόφον. Εις περιβλεπτον θέσιν υπάρχει ωραιοτάτος λεπτός σταλαγμίτης ύψους 3 μέτρων. Κάτωθεν τούτου ευρίσκεται το μεγαλύτερον στόμιον."

Ακολούθως η Πετροχειίλου περιγράφει την διακόσμηση των θαλάμων του κάτω ορόφου, και καταλήγει:

"Το σπήλαιον εκτείνεται εξ ανατολών προς δυσμάς. Έχει κατ'ευθείαν μήκος 48 μέτρων. Το μήκος των διαδρόμων του ανέρχεται εις τα 100 περίπου μέτρα, το δε μεγαλύτερον βάθος του είναι 15,5 μέτρα. Η θερμοκρασίαν του σπηλαίου κατά την ημέραν της επισκέψεως ήτο 17⁰ C, ενώ έξω του σπηλαίου κατά την μεσημβριάν της ίδιας ημέρας ήτο 33⁰ C. Υγρασία 100. Εις το σπήλαιον ευρέθησαν Dolichopoda

Πανέμορφες αυτοφυείς τουλίπες ζωηρού πορτοκαλί χρώματος στα υψίπεδα του Πάρνωνα. (Επάνω)

Στο έδαφος ή μέσα σε σχισμές βράχων τα αγριοκυκλάμινα με τον βαθύ μωβ χρωματισμό τους είναι από τα ωραιότερα λουλούδια της φύσης του Κυπαρισσιού.

retrochilosī, μη αποκλειομένων και άλλων ειδών εντόμων, καθόσον δεν έγινε ειδική έρευνα. Εντός του σπηλαιίου δεν διεπιστώθη διαβίωσις νυχτερίδων".

Ανάμεσα στους πυκνούς θάμνους και τα αναρίθμητα αγριολούλουδα βρίσκουμε με δυσκολία το πετρώδες και κατηφορικό μονοπάτι, που σε μισή ώρα μας οδηγεί πάνω από τη Βρύση, σε φαρδύ παλιό μονοπάτι με αρκετά τμήματα καλντεριμιού, που οδηγούσε στην ενδοχώρα.

Ένα άλλο σημείο με πανεποπτική θέα σ' όλο τον ορίζοντα, σεριανό και θαλάσσιο, είναι ο λόφος των κεραίων κινητής τηλεφωνίας που δεσπόζει στα Ν, πάνω από την "Παραλία".

Εδώ δεν χρειάζεται να κουραστούμε σε ανηφορικό μονοπάτι. Ο ασφαλιστοστρωμένος δρόμος πάνω από τη Βρύση, μας οδηγεί μετά από 2 χλμ. στη διασταύρωση με τον ανηφορικό τοιμεντόδρομο για τις κεραίες. Περνάμε την σιδερένια είσοδο, ακολουθούμε έναν σύντομο χωματόδρομο και φτάνουμε στην κορυφή, σε υψόμετρο 340μ. Η θέα προς το πέλαγος, τα γύρω βουνά και τους οικισμούς

του Κυπαρισσιού είναι εντυπωσιακή. Το τραχύ ασβεστολιθικό έδαφος είναι καπάφτο με κουμαριές, πουρνάρια, κέδρα, αγριελιές και χαρουπιές, πολλά αγριολούλουδα και ανάμεσά τους πολλά ζωηρόχρωμα κυκλάμινα και ορχιδέες. Στις πυκνοδασωμένες πλαγιές, σε υψόμετρο όχι μεγαλύτερο των 200 μέτρων, διακρίνονται διάσπαρτα κάποια δέντρα, που η παρουσία τους είναι απίστευτη σ' αυτό το νότιο γεωγραφικό πλάτος και κυρίως στο τόσο χαμηλό υψόμετρο. Είναι, όσο κι αν φαίνεται απίθανο, έλατα! Πρόκειται για το είδος αυτό της **Κεφαλληνιακής ελάτης**, που είναι φυσικό να αφθονεί στο "**Χιονοβούνι**" και στα υψίπεδα της περιοχής αλλά είναι απολύτως παράδοξο να φύεται σ' αυτό το υψόμετρο.

- *Και πού να δείτε ένα άλλο έλατο, που ανακάλυψα πριν μερικά χρόνια στην περιοχή, λέει ο Γιάννης. Δεν θα πιστεύετε στα μάτια σας. Αρκεί μόνον να υψίσταται ακόμα.*

Ξεκινάμε λοιπόν γεμάτοι με τεράστια περιέργεια για την μικροσκοπική παραλία του "**Δρύμισκου**", εκεί όπου βρίσκεται το έλατο. Σε απόσταση 3 χλμ. από το κέντρο της Βρύ-

σης, μετά τις αλλεπάλληλες ανηφορικές στροφές, συναντάμε στ' αριστερά μια κατηγορική χωμάτινη διακλάδωση. Στα πρώτα 2,5-3 χλμ. το οδόστρωμα είναι βατό για κάθε αυτοκίνητο, μετά όμως αργιεύει. Η βλάστηση είναι πυκνότατη με όλα τα γνωστά δέντρα και θάμνους της περιοχής, εμφανίζονται όμως σποραδικά και βελανιδιές, που πάλι αποτελούν εξαίρεση στον κανόνα των ζωνών βλάστησης. Μετά από 4,2 χλμ. ο εξαιρετικά κακοτράχαλος δρόμος καταλήγει στην παραλία του Δρύμισκου.

Σύμφωνα με την Μ. Γιαννιού, είναι το μοναδικό τοπωνύμιο στην περιοχή με την κατάληξη **-ισκος**, η οποία είναι αρχαία και έχει διατηρηθεί τόσο στους βυζαντινούς όσο και στους μετά την Άλωση χρόνους. Μάλιστα το ίδιο τοπωνύμιο καταγράφεται και στην Κρήτη.

Ο ορμίσκος είναι μαγευτικός, το άνοιγμά του δεν ξεπερνάει τα 50 μέτρα. Ολόγυρα περιβάλλεται από άγριους βράχους και όλη αυτή την παρθένα βλάστηση της περιοχής. Στην

ακτή το βοτσαλάκι είναι λεπτό, λείο και γκριζομαυρο. Ο κολπίσκος είναι προφυλαγμένος από όλους τους καιρούς, εκτός από τους ανατολικούς ανέμους. Το μοναδικό ορατό σημείο στεριάς είναι στο βάθος του Μυρτώου η νήσος Παραπόλα.

Ο Γιάννης έχει ήδη εξαφανισθεί, ψάχνει απεγνωσμένα μέσα στην αδιαπέραστη βλάστηση το ελατάκι. Μετά από ένα 20λεπτο επιστρέφει κάθιδρος και απογοητευμένος.

- Δεν κατάφερα να το ξερουπώσω, εδώ ο τόπος μεταβλήθηκε σε ζούγκλα. Ίσως πάλι και να το έχουν κόψει. Δυστυχώς χάσατε την ευκαιρία να καταγράψετε την πιο σπάνια και παράξενη εμφάνιση αυτοφνούς ελάτου στην Ελλάδα και - γιατί όχι - στην Ευρώπη.

Μετά τον Δρύμισκο συνεχίζουμε ν' ανηφορίζουμε με κατεύθυνση προς τον αυχένα του **Σταυρού**, λίγο πριν από το οροπέδιο του Χάρακα. Στο τέρμα της τόσο γνωστής μας πια ιλιγγιώδους διαδρομής συναντάμε αριστερά ένα τοιμεντοστρωμένο δρομάκι, που μετά από 100 μ. μας οδηγεί στην **Αγία Παρασκευή**.

Εκπληκτική εικόνα της "Παραλίας", της "Μητρόπολης" και του κόλπου του Κυπαρισσιού από τον λόφο με τις κεραίες, στα νότια του οικισμού.

ΦΩΤ. Γ. ΚΟΦΙΝΑΣ

Ο εκπληκτικής ομορφιάς κολπίσκος του Δρύμισκου φωτογραφημένος από μια βραχοσπηλιά της ακτής. Ολόγυρα άγριοι βράχοι και πυκνή θαμνώδης βλάστηση.

Πλάι στο εκκλησιάκι σχηματίζεται ένα ευρύχωρο πλάτωμα, με θέα των γκρεμών συγκλονιστική. Από ένα σημείο ξεκινάει ένα παλιό, ελικοειδές καλντερίμι, που κάποτε διέσχιζε ως κάτω το φαράγγι, σήμερα όμως είναι σε μεγάλο βαθμό κατεστραμμένο.

Πολύ κοντά στην αρχή του τσιμεντόδρομου ανηφορίζει απότομα μια χάραξη, που μετά από μισό χιλιόμετρο καταλήγει στην κορυφή του λόφου. Ο δρόμος είναι τόσο δύσβατος, που δεν συνιστάται ούτε για 4 X 4. Στην κορυφή του λόφου βρισκόμαστε μπροστά σε ερειπωμένους προμαχώνες, πολεμίστρες και τα υπολείμματα οχύρωσης του μεσαιωνικού κάστρου του Χάρακα. Σ' ένα σημείο του τείχους είναι ενσωματωμένη μια στέρνα, ενώ στην κορυφή του λόφου δεσπόζει το εξωκλήσι του Προφήτη Γλία. Η ένταση του αέρα είναι σφοδρή, αυτό ωστόσο δεν μας εμποδίζει να τέρψουμε για αρκετή ώρα την όρασή μας με το υπερθέαμα προς κάθε σημείο του ορίζοντα.

Αμέσως μετά σταματάμε για λίγο στην

εκκλησία των **Αγ. Θεοδώρων**, πριν από τα πρώτα σπίτια του Χάρακα, που ανακαινίστηκε το 1958. Εξωτερικά και εσωτερικά ο ναός είναι σοβαντισμένος. Μόνον στο Ιερό και στο θολωτό τμήμα του ναού μπροστά από την Ωραία Πύλη διατηρούνται οι παλιές τοιχογραφίες, με αρκετές όμως φθορές.

Διασχίζουμε το οροπέδιο του Χάρακα με αμείωτη ένταση του αέρα και καταλήγουμε στον οικισμό της **Ρηχειάς**, έδρα του Δήμου Ζάρακα. Εδώ συναντάμε τη Δήμαρχο **Παναγιώτα Πριφτάκη** με τους συνεργάτες της. Νέα, δυναμική και με κατασταλαγμένες απόψεις για τα προβλήματα του Δήμου της, μας παρέχει κάθε βοήθεια για την ολοκλήρωση του έργου μας.

Συνοδευόμενοι από έναν νέο του χωριού επισκεπτόμαστε το πολύ αξιόλογο **Λαογραφικό Μουσείο της Ρηχειάς**. Στον α' όροφο φιλοξενεί εργαλεία και σκεύη της καθημερινής ζωής, αργαλειούς, πλήρες εργαστήριο σιδηρουργού και μια πολύ ιδιόμορφη κυψέλη κατασκευασμένη από ψάθα και πηλό. Στον β'

Το περίφημο μονοπάτι "στις γύρες του Σταυρού", κάτω από το εκκλησάκι της Αγ. Παρασκευής. Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '70 που, λόγω της κατασκευής του αμαξιτού δρόμου εγκαταλείφθηκε, συνέδεε το Κυπαρίσσι με το οροπέδιο του Χάρακα, περνώντας από τη μικρή παραλία του "Δρύμισκου" και την "Κιάφα".

Τμήμα της οχύρωσης του μεσαιωνικού κάστρου στον απόκρημνο λόφο. Στην κορυφή το εξωκκλήσι του Προφητηλίας.

όροφο εκτίθενται εργόχειρα, τοπικές ενδυμασίες, πολλές παλιές φωτογραφίες και ιστορικά ντοκουμέντα, χειροποίητα εργαλεία και πολλά άλλα εκθέματα. Είναι συνολικά μια καταπληκτική δουλειά, που διατηρεί την τοπική παράδοση σε όλες τις εκφάνσεις της.

Η ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ ΠΡΟΣ ΤΑ ΒΟΡΕΙΑ

Πρώτος καφές της μέρας στο μπαλκόνι του διαμερισμάτος μας (ενοικ. Δωμ. ΔΗΜ. Π. ΠΟΥΛΑΚΗΣ, 27320-55017) είναι πάντα απολαυστικός. Βρισκόμαστε σ' ένα από τα υψηλότερα σημεία του οικισμού της "Μητρόπολης", που είναι χτισμένη αμφιθεατρικά με καινούργια κατά κανόνα οικήματα. Χαμηλά στα νότια αγναντεύουμε την "Παράλια" και τον κόλπο της, ενώ στα δυτικά όλο τον απρουπέλαστο ορεινό όγκο που περιβάλλει την περιοχή.

Ο αέρας είναι πάντα ευωδιαστός. Πηγή του αρώματος είναι προφανώς μια ανθισμένη λεμονιά στη διπλανή αυλή.

-Όχι όμως μόνον αυτή, μας λέει ένα πρωί η γειτόνισσα. Είναι και η πορτοκαλιά της ποικιλίας "Βαλέντσια", που όπως βλέπετε είναι

Έκπληξη και δέος κάτω από τις παμπάλαιες τοιχογραφίες στον ναό των Αγ. Θεοδώρων του Χάρακα.

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΡΗΧΕΙΑΣ.
Στον β' όροφο του Μουσείου εκτίθενται τοπικές ενδυμασίες και σπάνια ιστορικά ντοκουμέντα.

Μια κυψέλη ιδιαίτερης κατασκευής, από πηλό και ψάθα.

φορτωμένη με πορτοκάλια αλλά και με άνθη, που θα δώσουν καρπό την επόμενη χρονιά.

Λίγο πιο πάνω από το διαμέρισμά μας μένει η κυρία **Άννα Πουλάκη**, που εξακολουθεί να βγάζει μόνη της τυροκομικά προϊόντα για τις ανάγκες της οικογένειάς της χρησιμοποιώντας γνήσια "**πιτιά**", που προέρχονται από το νωπό γάλα που πίνουν τα κατσίκια όταν γεννιούνται. Μας προσκαλεί και παρακολουθούμε τη διαδικασία στην αυλή της, στη σκιά μιας μεγάλης χαρουπιάς. Πάνω σε μια σιγανή φωτιά το γάλα πήζει μέσα στο καζάνι και, με τα έμπειρα χέρια της κυρά-Άννας, μεταμορφώνεται σε κεφαλοτύρι, φέτα και μυζήθρα, προϊόντα αγνά, νόστιμα και παραδοσιακά.

Για να γνωρίσουμε τις βόρειες ακτές του Κυπαρισσιού συνεχίζουμε τον ασφαλτόδρομο που διασχίζει τη Μητρόπολη και μας οδηγεί μετά από ένα χιλιόμετρο στην εκτεταμένη και ωραιότατη βοτσαλωτή παραλία του **Αγ. Νικολάου**. Στα άβαθα νερά του βραχώδους μυχού του κόλπου έχει κατασκευασθεί μόλος με λιμανάκι, δίπλα στο εξωκλήσι του αγίου των ναυτικών.

Στο σημείο αυτό ο κολπίσκος μοιάζει με μια κλειστή, απάνεμη αγκαλιά.

- Στην τοπική ονομασία λέγεται "θυννί", λέει ο

Χρησιμοποιώντας τα παραδοσιακά της εργαλεία και την τέχνη της η Άννα Πουλάκη από την "Μητρόπολη" εξακολουθεί να παράγει κεφαλοτύρι, φέτα και μυζήθρα για τις ανάγκες της οικογένειάς της.

Γιάννης Πουλάκης, υπάλληλος του Δήμου Ζάρακα, που είναι μαζί μας. Η ονομασία οφείλεται στην αρχαία λέξη "**θύννος**", από την οποία προέρχεται η σημερινή ονομασία του ψαριού "**τόννος**". Είναι δηλαδή το σημείο της ακτής με τα ρηγά, ζεστά και προφυλαγμένα νερά, που επιλέγουν κάποια εποχιακά ψάρια για να γεννήσουνε τ' αυγά τους. Στη συγκεκριμένη περίπτωση έρχονται τα "**Μαγιάτικα**", από τα μέσα Μαΐου μέχρι τα μέσα Ιουνίου. Γι' αυτό και η τοποθεσία ονομάζεται "**το θυννί για τα μαγιάτικα**".

- Και πώς ψαρεύονται; ρωτάω το Γιάννη.

- Με τρόπο παραδοσιακό, που αποτελεί μια ολόκληρη διαδικασία. Στο διάστημα που έρχονται τα μαγιάτικα, υπάρχει στην είσοδο του όρμου μια βάρκα μόνιμα αγκυροβολημένη, μ' έναν παρατηρητή καθισμένο σε υπερυψωμένο σημείο από τα χαράματα ως τη δύση του ηλίου. Όταν αυτός επισημαίνει τα ψάρια να εισέρχονται στον όρμο, ειδοποιεί τους συνεργάτες του που βρίσκονται στη στεριά, οι οποίοι στη συνέχεια, με τα δίχτυα

Οι απόκρημνες ανατολικές απολήξεις του νότιου Πάρωνα φράσσουν καταλυτικά τον νότιο, δυτικό και βόρειο ορίζοντα πάνω από το Κυπαρίσσι.

Πεντακάθαρα νερά στον κόλπο του Αγ. Νικολάου. Αριστερά διακρίνεται ο δρόμος προς τα Κάψαλα και στο βάθος ένα τμήμα της "Παραλίας" και η βραχονησίδα "Κύκνος".

που έχουν τοποθετήσει με ειδικό τρόπο, εγκλωβίζουν τα μαγιάτικα, που διατηρούνται φρέσκα στη θάλασσα ως τη στιγμή που θα πουληθούν. Η ακτή αυτή βγαίνει σε δημοπρασία για 5 χρόνια από τη Δίηση Γεωργίας της Νομαρχ. Αυτοδ. Λακωνίας και όποιος πλειοδοτήσει παίρνει και τη σχετική άδεια αλιείας για το αντίστοιχο χρονικό διάστημα.

Το ενδιαφέρον όμως της τοποθεσίας δεν σταματάει ως εδώ. Πάνω ακριβώς από "το θυννί για τα μαγιάτικα", πλάι στο δρόμο, υπάρχει κι ένα σπήλαιο με την ίδια ονομασία. Αποκαλύφθηκε κατά τη δεκαετία του '80, στη διάρκεια των εργασιών για τη διάνοιξη του δρόμου. Είναι μια αθώα τρύπα στο έδαφος, που, όσες φορές κι αν περάσαμε ως τώρα, ποτέ δεν την είχαμε προσέξει. Ο Γιάννης Κοφινάς - εκτελώντας χρέη οικοδεσπότη που γνωρίζει από παλιά τα κατατόπια του - μας προσκαλεί να το επισκεφθούμε. Ολόσωμη φόρμα λοιπόν, κράνος και διεισδύουμε μαζί του. Η πρόσβαση δεν είναι δύσκολη. Πατώντας σε μερικές σταθερές σταλαγματικές προεξοχές βρισκόμαστε σε μισό λεπτό στο δάπεδο του σπηλαίου. Στο φως του φακού αποκαλύπτεται στην οροφή της αίθουσας μια πραγματική βροχή από σταλακτίτες σε πολύ πυκνή διάταξη. Στα πλαϊνά τους υπάρχουν παραφυάδες που θυμίζουν πρωτόγονα ακόντια. Από τις αιχμές τους οι σταγόνες στάζουν στο έδαφος διαρκώς, η μία μετά την άλλη. Είναι μια έντονη σταγονορροή, που με τη συνεχή εναπόθεση ασβεστολιθικού υλικού, συντελεί στην αργή αλλά σταθερή αύξηση του μεγέθους σταλακτιτών και σταλαγματιών.

Από ένα σημείο της οροφής κρέμονται πάνω απ' τα κεφάλια μας, σε παράλληλη συνεχόμενη διάταξη, δεκάδες παραπαιτασματοειδείς σταλακτίτες, γνωστότεροι ως "κουρτίνες". Ενώ ο τρόπος σχηματισμού τους είναι ομοιόμορφος, το σχήμα, οι διαστάσεις και το πάχος τους διαφέρουν. Αυτό έχει ως συνέπεια - καθώς τους χτυπάμε ελαφρά με τα δάχτυλα - να παράγει ο καθένας το δικό του συναρπαστικό και ξεχωριστό ήχο, σαν ένα μαγικό όργανο προικισμένο με μια θαυμαστή ηχητική ποικιλία από τη φύση.

Το έδαφος κατηφορίζει ελαφρά. Σε ορισμένα σημεία είναι ολισθηρό από την υγρασία και αλλού αρκετά ανώμαλο από μεγάλα κομμάτια βράχων που έχουν αποκολληθεί από την

οροφή. Βαδίζουμε προσεκτικά, η πορεία μας ωστόσο δεν διαρκεί πολύ, τερματίζει μπροστά σε μια πανέμορφη λιμνούλα γεμάτη με νερό.

Οι διαστάσεις της - σε σχέση με τις περιορισμένες διαστάσεις του σπηλαίου - δεν είναι ευκαταφρόνητες. Το μήκος της πρέπει να πλησιάζει τα 20 μέτρα, ενώ το μέγιστο πλάτος της τα 5-6 μέτρα. Μπροστά από τη λίμνη μια ογκώδης σταλαγματική κολώνα ορθώνεται προς την οροφή. Η επίπεδη επιφάνεια στο ανώτερο σημείο της δείχνει, πως σε κάποια χρονική στιγμή το έδαφος υποχώρησε κατά μισό μέτρο περίπου και της στέρησε το δικαίωμα να στηρίξει την οροφή του σπηλαίου.

Θέλοντας ίσως να επανορθώσει η φύση, συνέχισε την τροφοδοσία της με ασβεστολιθικό

Στον κολπίσκος του Αγ. Νικολάου συγκεντρώνονται κάθε χρόνο τα Μαγιάτικα και αποθέτουν τα αυγά τους.

ΦΩΤ. Γ. ΠΟΥΛΑΚΗΣ

υλικό κι έτσι σε κάποια σημεία η κολώνα έχει και πάλι ενωθεί με την οροφή.

Η επιφάνεια της λιμνούλας διαταράσσεται κάθε λίγο από σταγόνες, που πέφτοντας σχηματίζουν συνεχόμενους κύκλους. Σκύβω και δοκιμάζω το νερό. Είναι δροσερό αλλά υφάλμυρο.

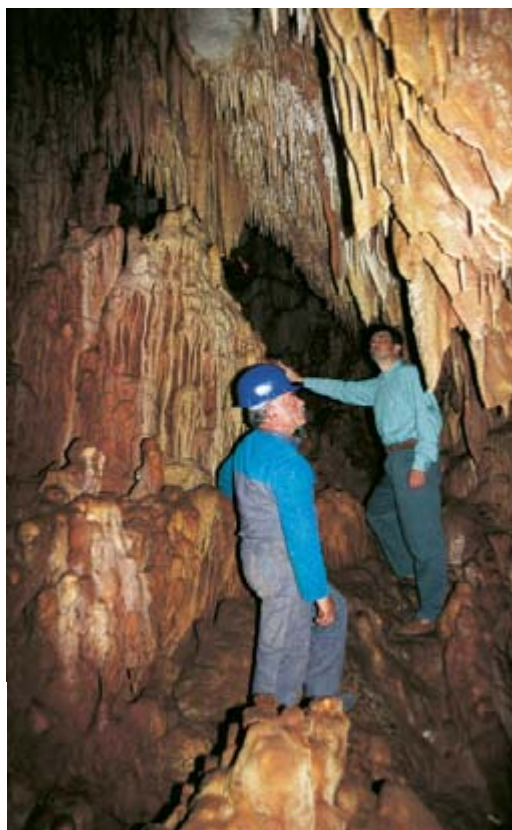
- Αυτό είναι φυσιολογικό, λέει ο Γιάννης, αφού η επιφάνεια της λίμνης βρίσκεται σχεδόν στο ίδιο επίπεδο με την επιφάνεια της θάλασσας.

"Θυννί στα μαγιάτικα". Η ερευνητική ομάδα του ΣΠ.ΕΛ.Ε.Ο. κατά τη διάρκεια εξερεύνησης του σπηλαίου και της λίμνης. ΦΩΤ. Γ. ΚΟΦΙΝΑΣ

Μια σταγόνα από σταλακτίτη διαταράσσει παροδικά τη γαλήνια επιφάνεια της λίμνης. Στα δεξιά διακρίνεται τμήμα της μεγάλης σταλαγμιτικής κολώνας. ΦΩΤ. Γ. ΚΟΦΙΝΑΣ

Με τον Γιάννη Πουλάκη θαυμάζουμε τους παραπετασματοειδής σταλακτίτες πάνω από τα κεφάλια μας καθώς και τους γοητευτικούς ήχους που παράγουν.

Έχει ιδιαίτερη σημασία να πούμε, ότι η λίμνη εξερευνήθηκε τον Φεβρουάριο του 2001 από σπηλαιοδύτες του ΣΠ.ΕΛ.Ε.Ο., που καταδύθηκαν σε βάθος 17 μέτρων και βρέθηκαν στον πυθμένα σε μια υποβρύχια αίθουσα μήκους 40 περίπου μέτρων, διακοσμημένη σε πολλά σημεία με παραπετασματοειδείς σταλακτίτες και μεγάλους σταλαγιμίτες.

Όση ώρα περιεργαζόμαστε τη λίμνη και το λιθωματικό διάκοσμο, αρκετές νυχτερίδες φτεροκοπούν πάνω απ' τα κεφάλια μας. Δεν είναι όμως μόνον αυτοί οι κάτοικοι του σπηλαιίου.

Κατά τη διάρκεια της εξερευνητικής αποστολής από τη μεγάλη ομάδα του ΣΠ.ΕΛ.Ε.Ο. είχε εμφανισθεί και ένα είδος ποντικού με πλούσιο τρίχωμα στην ουρά του, που είναι γνωστός με την ονομασία "Πελέχι".

Η τελευταία εικόνα ζωντανού οργανισμού του σπηλαιίου είναι μια νυχτερίδα, που κοιμάται με το κεφάλι κάτω, δύο μόλις μέτρα από την είσοδο του σπηλαιίου. Παρά το φλας που αστράφτει από τη μηχανή του Γιάννη, παραμένει κοιμισμένη και ακίνητη, απόλυτα αδιάφορη στην παρουσία μας.

Μετά το σπηλαιο και τον κόλπο του Αγίου Νικολάου ένας χωματόδρομος ανηφορίζει με βόρεια κατεύθυνση πάνω απ' την ακτή.

Αποτελεί μέρος ενός φιλόδοξου σχεδίου, που εάν και όταν ολοκληρωθεί, θα επιτρέψει την παραθαλάσσια σύνδεση του Κυπαρισσιού με το Λεωνίδιο. Η διάνοιξη από το Κυπαρίσσι έχει ήδη ξεκινήσει από τη δεκαετία του '80 και συνεχίστηκε και στη δεκαετία του '90. Έτσι συνδέθηκε για πρώτη φορά οδικά ο απομονωμένος οικισμός "Κάψαλα", στα όρια των νομών Λακωνίας και Αρκαδίας, που μέχρι τότε επικοινωνούσε μόνον με μονοπάτια. Ξεκινάμε λοιπόν ν' ανακαλύψουμε τον σχεδόν εγκαταλελειμμένο οικισμό και να γνωρίσουμε αυτή τη διαδρομή κατά μήκος της ακτογραμμής, που ίσως κάποτε στο μέλλον αποτελέσει την ταχύτερη σύνδεση του Κυπαρισσιού με όλα τα ανατολικά παράλια της Πελοποννήσου.

Το οδόστρωμα είναι πολύ καλό και η διαδρομή παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον. Ελίσσεται με ήπιες κλίσεις σε ασβεστολιθικές λοφοπλαγιές, κατάφυτες με πυκνή θαμνώδη βλάστηση, στην οποία κυριαρχούν οι κουμαριές και τα πουρνάρια. Οι ακτές είναι γενικά άγριες και δυσπρόσιτες, πού και πού όμως σχηματίζουν πανέμορφους κολπίσκους, γαλάζιες ειρηνικές αγκαλιές ανάμεσα στη βραχώδη ακτογραμμή. Σε κάποιες ήπιες πλαγιές η αυτοφυής θαμνώδης βλάστηση έχει αντικατασταθεί από ελαιώνες, που με ωραιότερες πεζούλες φτάνουν σχεδόν ως το επίπεδο της θάλασσας. Στο τέλος ενός τέτοιου ελαιώνα προβάλλει μια αγροτική κατοικία, μακριά από πόλεις και χωριά, που αγναντεύει από κάτω της το πέλαγος.

Ο δρόμος ανηφορίζει προς το εσωτερικό, σε σημαντικό ύψος απ' τη θάλασσα. Συναντάμε μια διακλάδωση μ' ένα μικρό εικονοστάσι του Αγίου Νεκτάριου. Στρίβουμε επάνω αριστερά και περνάμε ανάμεσα από αιωνόβιες ελιές, χαρουπιές και τριλοβα σφενδάμια. Εμφανίζονται οσοραδικά οι πρώτες πέτρινες κατοί-

Διαδρομή προς Κάψαλα. Εκπληκτικές πεζούλες με ελαιόδεντρα διασπούν την πυκνή θαμνώδη βλάστηση των πλαγιών και με την παρουσία τους ημερεύουν την αγριότητα των ακτών.

κίες των Καψάλων. Ο δρόμος γίνεται δύσβατος και τερματίζει σ' ένα σημείο που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί το κέντρο του χωριού. Βρισκόμαστε σε υψόμετρο 300 μέτρων και σε απόσταση 11,6 χλμ. από τον κόλπο του Αγ. Νικολάου. Γύρω μας σπιτάκια παλιά, πετρόχτιστα, κάποια με σύγχρονη κεραμοσκεπή, αρκετά ερειπωμένα, μεγάλα πηγάδια, μια μωλόπετρα, στις αυλές πέτρινα φουρνάκια,

Διάφανα νερά, κολπίσκοι και απόκρυφες μικροσπηλιές αποκαλύπτει ένα περίπλους των ακτών του Κυπαρισσιού.

Οικισμός "Κάψαλα". Πέτρινο σπίτι, πηγάδι και αιωνόβιο ελαιόδεντρο. (Δεξιά)

κάθε σπίτι έχει το δικό του.

Παντού χαρουπιές και τεράστια ελιόδεντρα. Τα Κάψαλα θα μπορούσαν να ήταν ένα ολοζώντανο χωριό, παραδοσιακό και όμορφο. Όπως ήταν μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του '50. Μετά σιγά - σιγά άρχισε ν' αδειάζει ο οικισμός. Στη δεκαετία του '90 είχαν απομείνει πεντέξι οικογένειες και μετά το 2001, μόνον εποχιακά ζουν εδώ κάποιοι κτηνοτρόφοι. Έστω κι έτσι όμως τα κεράκια στο εκκλησάκι του Αη-Γιώργη δεν παύουν να είναι αναμμένα. Βγαίνοντας από το χωριό συναντάμε αυτόν που ίσως τ' άναψε. Ηλικιωμένος, κάθεται δίπλα στα προβατάκια του. Στο άκουσμα της λέξης "Θεσσαλονίκη" το πρόσωπό του φωτίζεται. Μου δίνει το χέρι. Ύστερα

αναυτενάξει με νοσταλγία.

- *Πέρασα κι εγώ από κεί, υπηρέτησα σ' ένα στρατόπεδο, πάνε πολλά χρόνια. Την αγάπησα αυτή την πόλη, είχε ωραίους ανθρώπους. Δεν ξαναπήγα από τότε*".

Κατηφορίζουμε από το εικονοστάσι του Αγ. Νεκτάριου και συνεχίζουμε. Μισό χιλιόμετρο μετά, προβάλλει και πάλι το Μυρτώο Πέλαγος με την Παραπόλα, τις Σπέτσες και όλα τ' άλλα νησιά, σε μικρή απόσταση και ορατά με μεγάλη ευκρίνεια. Καινούργιες ακτές, καινούργιοι μαγευτικοί κολπίσκοι, παντού παρθένα βλάστηση, απόλυτη μοναξιά. Ο δρόμος όσο πάει γίνεται δύσβατος, είναι φανερό, πως πλησιάζει προς το τέλος του. 5 χλμ. μετά τον Αγ. Νεκτάριο και 17 σχεδόν από το Κυπαρίσιον, τερματίζει. Δεν τον χωρίζουν παρά 4 μόνον χιλιόμετρα από τον περιφώνιο κόλπο και λιμάνι του "Φωκιανού" της Αρκαδίας, όπου η μοναδική προς το παρόν πρόσβαση είναι με μονοπάτι.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Το τελευταίο απόγευμα πριν απ' την αναχώρησή μας ξεκινάμε να επισκεφτούμε το παραθαλάσσιο εξωκλήσι του **Αη - Γιώργη**. Από το νοτιότερο σημείο του οικισμού της Παραλίας, δίπλα σ' ένα φουρνάκι, ανηφορίζουμε μερικά σκαλοπάτια και βρισκόμαστε αμέσως στο μονοπάτι.

Το χωμάτινο έδαφος είναι άφογο, οι κλίσεις ανεπαίσθητες, μετά από λίγο συναντάμε δυο θαυμάσια παγκάκια που αγναντεύουν το πέλαγο. Όλη η βλάστηση του τόπου και όλα τα λουλούδια μοιάζουν να συγκεντρώθηκαν εδώ. Ψηλότερα οι αδιαπέραστες πλαγιές του "Λόφου της Καλόγριας", από κάτω οι εχθρικές ακτές που θυμίζουν τα τραχύτατα ηφαιστειογενή βράχια της Νισύρου.

Στα μισά της διαδρομής φτάνουμε στο "**Πρώτο αυλάκι**", έναν κολπίσκο λιλιπούτειο, φτάνει δεν φτάνει τα 15 μέτρα. Στο "**Δεύτερο αυλάκι**", μισή ώρα δρόμο από την "Παραλία", είναι χτισμένος ο Αη-Γιώργης, πάνω στους βράχους της ακτής, με τον ωραίο του τσιμεντένιο μόλο, σκαλοπάτια και χαλκάδες για να δένουν τα πλοιάρια και οι βάρκες. Αραξοβόλι σίγουρο, δεν το πιάνουν οι καιροί, ίσως μόνον κανένας πεισματάρης μαϊστρος. Μα και πάλι πόσα κύματα να σηκώσει, η αντικρινή ακτή

είναι κοντά.

Παίρνει και βραδιάζει. Σκουραίνουν τα νερά και τα γύρω κορφοβούνια. Καθώς ξεκινάμε την ωραία επιστροφή, συναπαντάμε τρεις Κυπαρισσιώτισσες. Δεν βγήκαν για βόλτα απλή στον Αη-Γιώργη. Πάνε να του ανάψουν τα νυχτερινά του καντηλάκια ...

Ευχαριστούμε θερμά:

Την Δήμαρχο του Δήμου Ζάρακα κα **ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ ΠΡΙΦΤΑΚΗ** για τις σημαντικές βοήθειες και την φιλοξενία της. Τον **ΔΗΜΗΤΡΗ ΠΟΥΛΑΚΗ** για τις ωραίες στιγμές που περάσαμε στο όμορφο κατάλυμά του. Τους καλούς φίλους **ΓΙΑΝΝΗ ΠΟΥΛΑΚΗ** και **ΑΝΔΡΕΑ ΚΟΥΛΟΥΡΗ** για τα πολύτιμα στοιχεία, το φωτ. υλικό και τις πληροφορίες τους. Τέλος, τον αγαπητό φίλο και συνεργάτη **ΓΙΑΝΝΗ ΚΟΦΙΝΑ**, που με το φωτογραφικό υλικό, τις γνώσεις και τις περιηγήσεις του μαζί μας, συνέβαλε αποφασιστικά στην ολοκλήρωση του άρθρου.

Το ταπεινό εσωτερικό του ναΐσκου του Αη - Γιώργη στα Κάψαλα συμβαδίζει τη λιτότητα του εγκαταλελειμμένου σχεδόν οικισμού.

ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

ΤΗΛΕΦ. ΑΡΙΘ. ΚΛΗΣΗΣ: 27320

Δημαρχείο Ζάρακα: 51121
Γραφείο Δημάρχου: 51120
Κέντρο εξυπ. πολιτών: 51152
Αγροτικό Ιατρείο: 55222
Αστυν. Σταθμός: 55255

ΕΣΤΙΑΣΗ

Πολλές ταβέρνες με φρέσκο ψάρι, ντόπια κρέατα και λογικές τιμές.

ΔΙΑΜΟΝΗ

ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ

♦ Ξενοδοχείο “Μυρτώ”, Βασιλείου
Βασιλείου 27320 55033, 55055
♦ Αφοί Χελιώτη 27320 55238
♦ Δημήτριος Ι. Ροβάτσος 27320 55237

♦ Μαρία Χ. Ροβάτσου 27320 55246

ΕΝΟΙΚ. ΔΩΜΑΤΙΑ

♦ Νικόλαος Δ. Ροβάτσος 27320 55416
♦ Έστερ Ροβάτσου 27320 55356
♦ Δήμητρα Χελιώτη 27320 55019
♦ Ιωάννης Αν. Κούτσος 27320 55297
♦ Θεόδωρος Αν. Κούτσος 27320 55410
♦ Δημήτριος Π. Πουλάκης 27320 55017
♦ Αικατερίνη Μ. Πουλάκη 27320 55296
♦ Φωτεινή Λαύκα 27320 55029

ΑΠΟΣΤΑΣΕΙΣ

- Από Σπάρτη (μέσω Γερακίου) : **90 χλμ.**
- Από Σπάρτη (μέσω Μολάων) : **120 χλμ.**
- Από Ρειχιά : **25 χλμ.**
- Από Αθήνα (ανάλογα με τη διαδρομή)
περίπου **300 χλμ.**
- Από Θεσ/νίκη (ανάλογα με τη διαδρομή)
περίπου **760 χλμ.**

Το παραθαλάσσιο εξωκκλήσι του Αη - Γιώργη, ένα αληθινό ησυχαστήριο, κυκλωμένο από βραχώδη ακτή και πυκνότετη βλάστηση.

Στην αγκαλιά του υπέροχου κόλπου το Κυπαρίσσι θυμίζει περισσότερο νησί. Μόνον ο μεγαλειώδης ορεινός όγκος του Πάρνωνα φανερώνει πως αποτελεί τμήμα της γης της Λακωνίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Μ. Γιαννού-Παπαφράγκου, “**Η ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΖΑΡΑΚΑ ΛΑΚΩΝΙΑΣ**”, Στοιχεία για μια ιστορική προσέγγιση (Αρχαιότατοι χρόνοι - 19ος αιώνας), Πειραιάς 2003.
- Π.Γ. Ρουμελιώτης, “**ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΤΩΝ ΧΩΡΙΩΝ ΤΟΥ ΖΑΡΑΚΑ ΤΗΣ ΕΠΙΔΑΥΡΟΥ ΔΙΜΗΡΑΣ - ΛΑΚΩΝΙΑΣ**”, Αθήνα 1996.
- Γ. Δ. Κουτσογιαννόπουλος, “**Η ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑ ΚΑΙ Η ΕΝΔΟΧΩΡΑ ΤΗΣ**”, ΤΟΜΟΣ Β΄, Αθήνα 2001
- Α. Πετροχειλίου, “**ΣΠΗΛΑΙΟΝ ΜΠΑΜΠΟΛΑ**”, Αρχείο Ε.Σ.Ε. 1070.
- Α. Πετροχειλίου, “**ΣΠΗΛΑΙΟ ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ ή ΑΣΚΛΗΠΕΙΟ**”, Αρχείο Ε.Σ.Ε. 1074
- Γ. Κοφινιάς, “**ΣΠΗΛΑΙΟ, ΣΤΟ ΦΥΝΝΙ ΓΙΑ ΤΑ ΜΑΓΙΑΤΙΚΑ**”.

